

Działalność Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w 1966 roku

L'activité du Musée Archéologique à Poznań en 1966

WSTĘP

Szczegółowy plan pracy Muzeum na 1966 rok, obejmujący działalność naukowobadawczą i oświatową, przewidywał również dokonanie przeprowadzki Muzeum do nowej siedziby w pałacu Górków. Ta część planu niestety nie została zrealizowana z powodu niedotrzymania terminu przekazania pałacu przez P. P. Pracownie Konserwacji Zabytków. W związku z planowaną przeprowadzką wszystkie działy poczyniły już wstępne przygotowania. Ograniczono też działalność terenową do prac najkonieczniejszych.

Pod koniec roku sprawozdawczego otrzymało nasze Muzeum Odznakę Tysiąclecia. Odznaka ta została przyznana przez Ogólnopolski Komitet Frontu Jedności Narodu jako wyraz uznania za działalność związaną z badaniami i upowszechnianiem wiedzy o początkach państwa polskiego. Odznaczenia dokonała wiceprzewodnicząca Prezydium Rady Narodowej m. Poznania, mgr W. Klawiterowa w obecności kierownika Wydziału Kultury, mgr. J. Dębskiego.

DZIAŁALNOŚĆ NAUKOWA

Kierownictwo i opiekę merytoryczną nad całością kształtem działalności naukowej sprawował dyrektor, doc. B. Kostrzewski. Kolegium naukowe, pełniące funkcję doradczą i pomocniczą, odbyło w okresie sprawozdawczym 4 posiedzenia, na których uchwalono plan działalności Muzeum na 1966 rok, ustalono harmonogram badań terenowych, oceniono wykonanie planu za rok ubiegły i zatwierdzono plan pracy poszczególnych działów na 1967 rok.

Dział epoki kamienia

Główne prace skoncentrowano na przeprowadzeniu skontrum zabytków w magazynie oraz przygotowaniach do przeprowadzki. Udostępniono do opracowania materiały z powiatu międzychodzkiego oraz z osad kultury pucharów lejkowatych w Mrowinie, pow. Poznań i Biernatkach, pow. Śrem. Działem kierował mgr Z. Pieczyński.

Dział wczesnej epoki brązu

Kontynuowano badania na terenie osady z I/II okresu epoki brązu w Bruszczewie, pow. Kościan (st. 5). Odkryto tu resztki budowli mieszkalnych i gospodarczych, jamy oraz paleniska. Ślady słupów po-

zwoliły na rekonstrukcję rzutów poziomych domostw w kształcie wydłużonego prostokąta o powierzchni ok. 21 m². Zachowały się resztki polepy uszczelniającej pierwotne ściany domostw z wyraźnymi odciskami belek. W północnej, południowej i wschodniej części osady odkryto resztki kamiennego obwarowania. Między „wałem” a zabudowaniami osady stwierdzono wolny plac przeznaczony prawdopodobnie dla bydła i magazynowania paszy oraz produktów rolnych. Na terenie osady znaleziono liczne zabytki. Udało się skleić i zrekonstruować dużą ilość naczyń. Obok przeważających elementów kultury przedłużyckiej stwierdzono zabytki kultury unietyckiej oraz słabiej reprezentowane materiały kultury iwieńskiej i trzcinieckiej. Badania prowadził mgr Z. Pieczyński.

W ramach współpracy z Centralnym Laboratorium Analitycznym w Warszawie przekazano dalsze zabytki metalowe z I i II okresu epoki brązu celem przeprowadzenia analiz.

Kontynuowano skontrum zabytków w magazynie i przeprowadzono częściowe opracowanie materiałów z Bruszczewa. Działem kierowała mgr M. Kowiańska-Piaszykowska.

Dział kultury łużyckiej

Mimo ograniczenia badań prowadzono prace na czterech stanowiskach. Badania w Smuszewie, pow. Wągrowiec i w Kotlinie, pow. Jarocin były kontynuacją prac trwających już kilka lat. Na dwóch następnych stanowiskach, tj. w Czeszewie, pow. Wągrowiec i w Borowie, pow. Kościan, prowadzono prace ratunkowe z ramienia Woj. Konserwatora Zabytków.

W Kotlinie, pow. Jarocin, kontynuowano prace na terenie niszczonej osady. W ostatnim sezonie odkryto 13 jam, które obok materiału kultury łużyckiej zawierały również zabytki wczesnośredniowieczne. Pracami kierowała mgr M. Zeylandowa.

Badania w Smuszewie, pow. Wągrowiec na osiedlu obronnym kultury łużyckiej trwały od 20 VI do 30 VII. Odkryto rząd domostw biegnących ze wschodu na zachód, dochodzący do samego wału. W jednym z domostw stwierdzono podwójną konstrukcję podłogową (podobnie jak w poprzednim sezonie wykopaliskowym), zachowaną tylko w pewnej jego części. Pozostała część domu nie posiadała podłogi, stwierdzono tam natomiast resztki słomy i trzciny.

Podwójne podłogi mogą być związane z wtórną przebudową domów lub zabezpieczeniem ich przed wilgocią. W jednej z chat odkryto dwa skupiska naczyń (5 i 15 okazów). W skupisku liczniejszym, które zawierało większe naczynia, znaleziono resztki ziaren. Rozsypisko wału przykrywało częściowo najbliższe domostwa. Na inwentarz ruchomy osady składają się znaczne ilości ceramiki, kości zwierzęce oraz różne zabytki metalowe i kościane. Do najbardziej interesujących należy doskonale zachowana dysza gliniana, świadcząca o istnieniu miejscowej wytwórczości odlewniczej. Prace prowadzone były z funduszy Prezydium PRN w Wągrowcu a kierował nimi mgr D. Durczewski.

W poszukiwaniu domniemanego cmentarzyska związanego z grodem w Smuszewie przeprowadzono badania ratunkowe w sąsiednim Czeszewie na kilku niszczonych stanowiskach archeologicznych. Na stan. 12, które już kiedyś dostarczyło zabytków kultury łużyckiej, odsłonięto 2 skupiska kamieni i kilka skorup tej kultury. Na stan. 5, gdzie odkryto przed wojną skarb wczesnobrązowy, znaleziono ułamki naczyń kultury łużyckiej z wczesnej epoki żelaza, pochodzące prawdopodobnie ze zniszczonej osady. Osada otwarta istniała prawdopodobnie też na stan. 6. Pochodzące stamtąd skorupy można datować na okres halsztacki.

Badania w sąsiednich Kujawkach ustaliły istnienie osady z końca okresu późnolateńskiego i początków okresu rzymskiego. Badaniami, prowadzonymi z funduszy Woj. Konserwatora Zabytków, kierował mgr D. Durczewski.

Główny wysiłek pracownicy działu kultury łużyckiej skoncentrowali na kontynuowaniu skontrum w magazynie zabytków oraz przygotowaniu magazynu do przeprowadzki. Kontynuowano również opracowywanie materiału do zagadnienia osadnictwa ludności kultury łużyckiej w Wielkopolsce. Kierownictwo działu sprawował dr T. Malinowski.

Dział kultury pomorskiej i grobów kloszowych

W Krobi, pow. Gostyń, przeprowadzono jednoczesne badania ratunkowe na niszczonym cmentarzysku, odkrywając 3 groby kultury pomorskiej z wczesnego i środkowego okresu lateńskiego.

Kontynuowano prace związane z następującymi zagadnieniami: a) obrządek pogrzebowy kultury pomorskiej i grobów kloszowych, b) kultura pomorska w północno-wschodniej Wielkopolsce, c) studia nad stosunkami między kulturą pomorską i kulturą łużycką, d) związek popielnic twarzowych kultury pomorskiej z popielnicami twarzowymi występującymi na terenie środkowych Niemiec. Prowadzono badania antropologiczne materiału kostnego z wybranych popielnic. Kontynuowano skontrum i przygotowano magazyn do przeprowadzki. Działem kierowała mgr A. Lipińska.

Dział okresów późnolateńskiego i rzymskiego

Na cmentarzysku z okresu rzymskiego w Lutomiu, pow. Międzybóże, prowadzono badania ratunkowe.

Cmentarzysko znajduje się na terenie niszczonej pałanicy. Odkryto tu 9 grobów popielnicowych i jamowych, w których stwierdzono fragmenty naczyń, przepalone kości ludzkie oraz 3 przedmioty brązowe. Prace na tym stanowisku kontynuowane będą w następnym sezonie wykopaliskowym. Finansował je Wojewódzki Konserwator Zabytków a kierowała nimi na miejscu mgr E. Kihl-Byczkowska. Ponadto opracowano zabytki z osad w Szczonowie, pow. Jarocin i Sosnowcu, pow. Śrem.

W okresie sprawozdawczym kierownik działu, dr S. Jasnosz pełnił również funkcję komisarza wystawy i większość czasu poświęcał przygotowaniom nowej ekspozycji w pałacu Górków.

Dział okresu średniowiecznego

Prac terenowych w tym roku nie prowadzono. Kontynuowano skontrum w magazynie zabytków oraz przygotowano zbiory do przeprowadzki. Kierowniczką działu przygotowywała materiały do nowej wystawy, pt. „Początki miast polskich w świetle źródeł archeologicznych”, która w 1967 r. ma być ekspozowana w Muzeum w Skopie (Jugosławia). Działem kierowała mgr E. Naumowiczówna.

Dział numizmatyczny

Opracowano 4 skarby wczesnośredniowieczne z Gostawic, pow. Konin, Gwiazdowa, pow. Poznań, Murczyna, pow. Żnin i Inowrocławia. Ogółem wykonano 213 kart katalogowych. Do inwentarza zapisano 1 pozycję. Przeprowadzono 15 ekspertyz monet należących do zbieraczy. Działem kierował mgr A. Wierchowicki.

Dział inwentaryzacyjny

Do inwentarza zabytków wpisano 57 pozycji. Ponad połowa tegorocznych zabytków Muzeum pochodzi z darów (30). Zakupiono ze zbiorów prywatnych 166 paciorków wczesnośredniowiecznych pochodzących z okolic Trembowli i Równego.

Wykonano 730 kart katalogu przedmiotowego. Skatalogowane zabytki zaopatrzone zostały w trwałą sygnaturę. Prowadzono bieżący katalog kulturowy i katalog fotografii. Do księgi ruchu muzealiów zapisano 184 pozycje. Działem kierowała mgr M. Kowiańska-Piaszykowska.

Dział dokumentacyjny

Archiwum. Kontynuowano tłumaczenia archiwaliów z jęz. niemieckiego (powiat obornicki). Archiwum otrzymało komplet informacji i notatek prof. Z. Zakrzewskiego z okresu jego działalności na stanowisku państwowego konserwatora zabytków w województwach poznańskim i pomorskim. Są to wypisy z notatek i wspomnień profesora wykonane przez jego córkę, Jadwigę Kleczkowską. Uzupełniają one w dużej mierze, częściowo tylko zachowane w naszym archiwum, notatniki wykopaliskowe prof. Zakrzewskiego.

Zakupiono 185 map obrębowych w skali 1:25 000 z całego woj. poznańskiego. Kierownikiem archiwum był mgr W. Śmigielski.

Pracownia fotograficzna. W okresie sprawozdawczym wykonano 2471 zdjęć, 10 781 odbitek i powiększeń oraz 62 przezrocza. Inwentarz negatywów powiększył się o 675 pozycji, ogólna więc suma negatywów wynosiła na koniec roku 19 604 pozycje.

Prace wykonywano nie tylko dla potrzeb wewnętrznych, ale także na zlecenie Miejskiego Konserwatora Zabytków i Muzeum Ruchu Robotniczego im. Kasprzaka. W ramach współpracy z tym Muzeum wykonano zdjęcia do trzech wystaw: „Początki socjalizmu w Wielkopolsce” (2 komplety), „Marcin Kasprzak” oraz „Andrzej Węclawek”. Personel pracowni liczył 3 osoby. Kierownictwo sprawował Z. Ratajczak.

Pracownia graficzno-plastyczna. Wykonano 159 rysunków do katalogu zabytków i 235 rysunków do publikacji (Wartosław, pow. Szamotuły i Bruszczewo, pow. Kościan). Przygotowano materiał ilustracyjny do przewodnika, pt. „Gród piastowski w Gieczu”. Opracowano i wykonano plansze dla kilku wystaw okolicznościowych i czasowych. W ramach zbiorowej wystawy w Pałacu Kultury poświęconej osiągnięciom instytucji kulturalnych miasta Poznania w latach 1962—1966 wystawiono plansze ilustrującą dorobek Muzeum w tym pięcioleciu. Z okazji Tygodnia archeologii wykonano wystawkę, pt. „Polska ma więcej niż 1000 lat”. Odnowiono 20 plasz wystawy objazdowej, pt. „Wielkopolska przed dziesięcioma wiekami w świetle źródeł archeologicznych”. Wykonano projekt i rysunek techniczny dwóch gablot informacyjnych dla Wydziału Kultury MRN.

W połowie roku pracownię objęła E. Krakowska po T. Walusiakowej.

Dział konserwatorski

Wojewódzki konserwator zabytków archeologicznych. Prace konserwatora obejmowały stałą inspekcję stanowisk archeologicznych, inwentaryzację obiektów nieruchomych i zabezpieczanie przypadkowych odkryć terenowych. Przeprowadzono weryfikację grodzisk wczesnośredniowiecznych na terenie powiatu poznańskiego. Przygotowano materiały do wydania decyzji o uznaniu za dobro kultury narodowej grodziska wraz z osadą w Goławicach, pow. Konin. Prowadzono badania ratownicze na 11 zagrożonych obiektach z różnych okresów pradziejowych. Pracami wykopaliskowymi objęto cmentarzysko z okresu rzymskiego w Lutomiu, pow. Międzychód oraz cmentarzysko kultury łużyckiej w Borowie, pow. Kościan. Dzięki funduszom Konserwatora Muzeum prowadziło badania na czterech stanowiskach archeologicznych: w Bruszczewie, pow. Kościan, w Kotlinie, pow. Jarocin oraz w Smuszewie i Czeszewie, pow. Wągrowiec. Wykonano ponadto plan warstwicy osady w Bruszczewie. Funkcję konserwatora pełniła mgr E. Kihl-Byczkowa.

Pracownia technologii ceramiki. Praktycznie pracownia ta będzie czynna dopiero w nowej siedzibie Muzeum. Skompletowano na razie aparaturę i wyposażenie pracowni. Nad właściwym urządzeniem pracowni czuwała mgr K. Dębska-Lutowa.

Pracownia rekonstrukcji ceramiki. Obok prac bieżących dokonano szeregu koniecznych uzupełnień i rekonstrukcji w materiale zmagazynowanym, celem przygotowania go do przeprowadzki. W sumie wykonano 592 rekonstrukcje naczyń całkowite lub częściowe. Kilku pracowników zostało odelegowanych do różnych prac porządkowych w pałacu Górków oraz do pracowni mechanicznej, co oczywiście osłabiło nieco wydajność pracowni. Pracownią kierowała mgr K. Dębska-Lutowa.

Pracownia konserwacji zabytków metalowych i organicznych. Zabytki poddane konserwacji pochodziły głównie z grodziska wczesnośredniowiecznego w Ujściu, pow. Chodzież (489 sztuk). Ponadto zabezpieczono 8 bieżących nabytków oraz 12 przedmiotów pochodzących z dawnych zbiorów. Przeprowadzono również konserwację 135 zabytków dla Muzeum Regionalnego w Szamotułach. Ogółem poddano konserwacji 644 zabytki metalowe i organiczne.

Do konserwacji zabytków żelaznych zastosowano po raz pierwszy Fosol, preparat polskiej produkcji, dający dobre wyniki bez konieczności uprzedniego oczyszczenia metodą elektrolityczną. W konserwacji drewna stosowano glikol polietylenowy Carbowax 4000, produkcji angielskiej. Przygotowano do druku artykuł, pt. „Konserwacja drewna wykopaliskowego przy pomocy poliglikolu”. Zakupiono do nowej pracowni sprzęt i aparaturę.

W ciągu roku przyjęto do pracowni praktykantkę J. Mackiewiczównę. Kierowniczką pracowni była mgr A. Wojciechowska.

Pracownia modelarska mimo trudnych warunków lokalowych pracowała bardzo aktywnie. Główne jej prace przeznaczone były dla wystawy stałej przygotowywanej w pałacu Górków. Wykonano 17 kopii gipsowych zabytków oraz modele obiektów archeologicznych. Ponadto wykonano 10 kopii dla innych muzeów i szkół, głównie na wystawy organizowane z okazji obchodów tysiąclecia. Uzupełniono i zainstalowano 11 kopii na wystawie objazdowej, pt. „Początki miast polskich w świetle badań archeologicznych” w NRD. Pracownią kierował W. Bromski.

Biblioteka

Stan księgozbioru 31 XII 1966 r. wynosił 19 138 tomów. W roku sprawozdawczym zbiory biblioteczne powiększyły się o 1306 pozycji, w tym 514 książek i 792 czasopism. Z tej liczby 655 pozycji wpłynęło z wymiany, pozostałe z zakupu, prenumeraty i darów. Kontynuowano wymianę publikacji z placówkami naukowymi w kraju i zagranicą. Ogółem wymiana obejmuje 270 instytucji, w tym 53 krajowe (4 nowe i 3 wznowienia) oraz 217 zagranicznych (8 nowych i 2 wznowienia, 27 skreślono jako martwe). Oprawiono 302 tomy.

Kontynuowano również prace katalogowe. Katalog przedmiotowy powiększył się o 29 haseł, ogółem więc liczy obecnie 511 haseł. Sporządzono 5046 kart katalogowych. Wchodzą w to nie tylko pozycje bieżące, ale również stare karty, które przepisano i uzupełniono.

Przeprowadzono skontrum książek i nadbitek. Księgozbiór został częściowo spakowany i przygotowany do przeprowadzki. W roku sprawozdawczym zawieszono wypożyczanie książek. Korzystać z biblioteki mogli wyłącznie pracownicy Muzeum. W bieżącym roku podjęła pracę w bibliotece mgr M. Kostrzewska oraz praktykantka L. Łytkówna. Kierownictwo biblioteki sprawowała mgr M. Malinowska.

Wydawnictwa

W 1966 r. wydano kolejny, XVII tom rocznika muzealnego, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, w nakładzie 618 egzemplarzy. Tom zawierał 42 arkusze wydawnicze. Rocznik ten poświęcono pamięci dr. Wojciecha Kóćki, profesora archeologii Polski i powszechnej Uniwersytetu im. Adama Mickiewicza w Poznaniu, zmarłego w dniu 18 listopada 1965 r. W skład tomu wchodzi opracowania materiałów od epoki kamienia po okres lateński. M. in. zamieszczono w nim drugą część „Materiałów do osadnictwa ludności kultury łużyckiej w Wielkopolsce”. Na dalszą treść tomu składają się miscellanea oraz sprawozdania z działalności Muzeum oraz oddziałów w Gnieźnie i Gieczu.

W ramach Biblioteki Popularnonaukowej wydano przewodnik, pt. „Gród piastowski w Gieczu”, opracowany przez B. Kostrzewskiego, poświęcony najdawniejszym dziejom Gieczu, z uwzględnieniem wyników ostatnich badań archeologicznych, oraz wystawie, eksponowanej w pawilonie muzealnym na terenie rezerwatu. Przewodnik wyszedł w nakładzie 3000 egzemplarzy, objętości 2,6 arkusza wydawn.

Współpraca z zagranicą

Od grudnia 1965 r. czynna jest w NRD wystawa przygotowana przez nasze Muzeum pt. „Początki miast polskich w świetle źródeł archeologicznych”. Społeczeństwo NRD przyjęło ją bardzo życzliwie i z dużym zainteresowaniem. W Berlinie i Poczdamie zwiedziło ją łącznie ponad 80 000 osób. W Halberstacie (okręg Magdeburg) otwarcie wystawy odbyło się w ramach Tygodnia przyjaźni niemiecko-polskiej. Udział w tej uroczystości wzięła delegacja Muzeum złożona z doc. dr. B. Kostrzewskiego, mgr M. Kostrzewskiej i B. Kubiaka.

Dr T. Malinowski w czasie od 7 V do 4 VIII brał udział w pracach wykopaliskowych prowadzonych przez Instytut Historii Kultury Materialnej PAN wspólnie z École Pratique des Hautes Études w Paryżu w miejscowości Saint-Jean-le-Froid, dep. Aveyron (Francja). Mgr A. Wojciechowska uczestniczyła w zjeździe konserwatorów Niemieckiej Republiki Demokratycznej w Halberstacie, na którym wygłosiła referat, pt. „Konserwacja zabytków żelaznych”, a od 14 X do 15 XI przebywała w Skandynawii w ramach stypendium Svenska Institutet for Kulturellt Utbyk

med Utlandet w Sztokholmie. Celem tej podróży było zapoznanie się z najnowszymi metodami konserwacji zabytków stosowanymi w pracowniach muzeów i instytutów Szwecji, Norwegii i Danii. Mgr L. Krzyżaniak w październiku 1966 r. wyjechał na 9-miesięczne stypendium Ministerstwa Kultury i Sztuki do Zjednoczonej Republiki Arabskiej, gdzie bierze udział w pracach wykopaliskowych prowadzonych przez prof. K. Michałowskiego.

Na VII Międzynarodowym Kongresie Nauk Prehistorycznych i Wczesnohistorycznych w Pradze dr T. Malinowski wygłosił komunikat, pt. „Problème de l'anthropophagie chez la population de civilisation lusacienne en Pologne”.

W roku sprawozdawczym odwiedziło nasze Muzeum wielu przedstawicieli zagranicznych placówek archeologicznych i innych instytucji naukowych z Anglii, Australii, Czechosłowacji, Danii, Finlandii, Francji, Holandii, Kanady, Norwegii, NRD, Rumuni, Szwecji, Węgier i ZSRR.

Inna działalność

W kwietniu 1966 r. odbyła się w Muzeum ogólnopolska konferencja wyjazdowa Zespołu Doradczego Zarządu Muzeów i Ochrony Zabytków do spraw konserwatorsko-muzealnych.

Pracownicy naukowcy Muzeum uczestniczyli w posiedzeniach i konferencjach archeologicznych organizowanych przez IHKM PAN, PTA i Komisję Archeologiczną przy PTPN. Liczny udział wzięli w dorocznej archeologicznej konferencji sprawozdawczej, która odbyła się w Zielonej Górze, a także w uroczystości otwarcia wystawy „Wielkie Morawy” przygotowanej przez Czechosłowacką Akademię Nauk w Muzeum Archeologicznym we Wrocławiu.

Dyrektor, doc. B. Kostrzewski wziął udział w Kongresie Kultury Polskiej jako jeden z delegatów Poznania.

Na ogólnopolskim sympozjum, pt. „Renesans zabytków tysiąclecia w Polsce Ludowej”, zorganizowanym przez Muzeum Narodowe w Poznaniu doc. B. Kostrzewski wygłosił referat, pt. „Ekspozycja zabytków archeologicznych in situ na przykładzie rezerwatu archeologicznego w Gieczu” a dr T. Malinowski przygotował referat, pt. „Adaptacja pałacu Górków dla Muzeum Archeologicznego w Poznaniu”.

Na sesję naukową leśników zorganizowaną przez Polskie Towarzystwo Leśne dr T. Malinowski przygotował referat, pt. „Rola lasu i drewna u najdawniejszych społeczeństw pierwotnych i w społeczeństwie wczesnego feudalizmu w Polsce”.

Przystąpiono do wstępnych prac związanych z uroczystością otwarcia Muzeum. W celu ich usprawnienia powołano 8 komisji, którym powierzono konkretne zadania organizacyjne.

Pracownicy Muzeum opublikowali w 1966 r. następujące prace:

K r y s t y n a D ę b s k a - L u t o w a

— Groby ludności kultury łużyckiej z okresu hal-
szackiego z Poznania-Psarskiego, „Fontes Ar-
chaeologici Posnanienses”, vol. 17:1966, s.
45—51.

Dobromir Durczewski

- *Bojanowo Stare, distr. de Kościan, depot d'objets de bronze*, „Inventaria Archaeologica”, Pologne, Fascicule 17 : 1966, Pl. 106.
- i Jerzy Olczak, *Uwagi o technologii i pochodzeniu paciorków szklanych z grodziska kultury łużyckiej w Smuszewie, pow. Wągrowiec*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, vol. 17 : 1966, s. 55—64.
- i Wojciech Śmigielski, *Materiały do osadnictwa ludności kultury łużyckiej w Wielkopolsce. Część II*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, vol. 17 : 1966, s. 65—195.

Stanisław Jasnosz

- *Cmentarzysko kultury grobów jamowych w Rzężawach, pow. Turek*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, vol. 17 : 1966, s. 237—265.
- *Nowe francuskie znaczki pocztowe o tematyce archeologicznej*, „Z otchłani wieków”, R. 32 : 1966, z. 3, s. 201—203.
- Prof. dr Wojciech Kóčka, „Kronika Miasta Poznania”, R. 34 : 1966, z. 2, s. 98—99.

Emilia Kihl-Byczkova

- *Badania ratunkowe na grodzisku wczesnośredniowiecznym w Dusinie, w pow. gostyńskim w 1965 roku*, „Przegląd Archeologiczny”, t. 17 : 1965, s. 207—217.

Maria Kostrzewska

- *Wykaz nabytków Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w latach 1964—1965*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, vol. 17 : 1966, s. 266—276.

Bogdan Kostrzewski

- *Działalność Rezerwatu Archeologicznego w Gieczu, pow. Środa Wlkp. w okresie od 21 VII 1963 r. do 31 XII 1965 r.*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, vol. 17 : 1966, s. 299—301.
- *Gród piastowski w Gieczu*, Poznań 1966.

Mieczysława Kowiańska-Piaszykova

- *Działalność Muzeum Archeologicznego w Poznaniu w 1965 roku*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, vol. 17 : 1966, s. 290—296.
- i M. Kobusiewicz, *Materiały z osady ludności kultury pucharów lejkowatych z Lasku, pow. Poznań*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, vol. 17 : 1966, s. 21—37.

Lech Krzyżaniak

- *Muzeum Koptyjskie w Kairze*, „Z otchłani wieków”, R. 32 : 1966, z. 3, s. 179—183.
- i A. Malinowski, *Groby z okresu późnolateńskiego w Wichrowicach, pow. Włocławek*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, vol. 17 : 1966, s. 284—285.

Maria Malinowska

- *Rec.: Włodzimierz Kamiński, Frühmittelalterliche Musikinstrumente auf polnischen Gebiet*, [w:] *The Book of the First International Musicological Congress Devoted to the Works of Frederick Chopin, Warszawa, 16th—22nd February 1960, Warszawa 1963*, s. 551—558, „Archeologia Polski”, t. 11 : 1966, s. 464—466.

Tadeusz Malinowski

- *Early Iron Age Face Urns in Poland*, „Archaeology”, vol. 19 : 1966, No 2, s. 120—127.

— *Konfrontacja antropologiczna archeologicznych wyznaczników płci (na przykładzie kultury pomorskiej)*, „Sprawozdania z posiedzeń komisji”, lipiec—grudzień 1965, s. 367—369.

— Prof. Dr. Wojciech Kóčka zum Gedenken, „Létopis-Jahresschrift des Instituts für sorbische Volksforschung”, Reihe B, Nr 13/1, 1966, s. 111—115.

— *Uwagi na marginesie jednej bibliografii*, „Archeologia Polski”, t. 11 : 1966, z. 1, s. 251—253.

Eliza Naumowiczówna

— *Osada wczesnośredniowieczna w Czarnym Piątkowie, pow. Środa Wlkp.*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, vol. 17 : 1966, s. 286—289.

Zbigniew Pieczyński

— *Cmentarzysko z wczesnego i środkowego okresu lateńskiego z Robaczyna, pow. Kościan*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, vol. 17 : 1966, s. 215—230.

— *Ślady uprawy roli z młodszej epoki brązu w Bruszczewie, pow. Kościan*, „Fontes Archaeologici Posnanienses”, vol. 17 : 1966, s. 277—281.

— *Z najstarszej przeszłości*, [w:] *Ziemia leszczyńska*, Poznań 1966, s. 21—34.

Wojciech Śmigielski

— *Materiały do osadnictwa ...* (zob. D. Durczewski).

Maria Zeylandowa

— *Materiały z badań archeologicznych w Turbi, pow. Tarnobrzeg*, „Materiały Archeologiczne”, t. 7 : 1966, s. 205—228.

DZIAŁ NAUKOWOŚWIATOWY

Rok bieżący jako główny rok obchodów tysiąclecia państwa polskiego zmobilizował dział oświatowy do aktywności pod hasłem Milenium. Obok tego prowadzono oczywiście programową akcję popularyzacji wiedzy archeologicznej i ochrony zabytków. Główną formą pracy Działu była współpraca ze szkołami i to zarówno z młodzieżą, jak i z kadrą nauczycielską. Poza tym współpracowano z instytucjami społeczno-kulturalnymi i zakładami pracy. Podstawowe środki przekazywania stanowiły wystawy i prelekcje a w mniejszym stopniu prasa, radio i telewizja. Trzeba tu wspomnieć o pewnej zasadniczej trudności: otóż wystawa stała Muzeum, stanowiąca niejako fundament pracy tego Działu, jest już mocno przestarzała; czynna od wielu lat w niezmienionej postaci straciła dużo ze swej pierwotnej atrakcyjności. Niemniej w dalszym ciągu tu koncentrowała się główna działalność naukowoświatowa. Większość zwiedzających stanowiła młodzież, dla której wizyta w Muzeum była normalną lekcją, mieszczącą się w obowiązkującym programie nauczania, wzbogaconą archeologiczną ekspozycją. Z pośród młodzieży najliczniej reprezentowane były klasy V-te. Ogółem odwiedziło wystawę 5842 uczniów z 154 klas. Największe nasilenie zwiedzających notowano w wrześniu, październiku i listopadzie. Na wystawie stałej odbywały się systematycznie ćwiczenia dla studentów archeologii UAM. W sumie w roku sprawozdawczym odwiedziło nasze Muzeum 14 126 osób. Wszystkie wycieczki oprowadzane były przez pracowników Działu.

Szereg tematów archeologicznych, głównie związanych z obchodami tysiąclecia państwa polskiego, udostępniono społeczeństwu w postaci wystaw okolicznościowych i czasowych oraz pojedynczych plasz. W gablocie wystawek czasowych w gmachu Muzeum eksponowano prace konkursowe dzieci na temat „Tysiąclecie Państwa Polskiego”, oraz temat: „Monety pierwszych Piastów”. W gablocie przy ul. Fredry ekspozycja poświęcona była zagadnieniu kontaktów handlowych Polski we wczesnym średniowieczu, a na planszy zainstalowanej na gmachu Muzeum przy ul. Mielżyńskiego zilustrowano temat szlaku piastowskiego. W ramach wystawy urządzonej przez dyrekcję Pałacu Kultury i zarząd Międzynarodowych Targów Poznańskich na temat „Handlowe tradycje Poznania” opracowano ekspozycję, pt. „Z dziejów handlu wczesnośredniowiecznego w Poznaniu”. W związku z zorganizowaną przez Wydział Kultury PMRN sesją poświęconą podsumowaniu osiągnięć kulturalnych Poznania w ostatnim pięcioleciu Muzeum nasze przygotowało wystawę, pt. „Dorobek Muzeum w latach 1962—1966” eksponowaną w Pałacu Kultury. Opracowano również planszę ilustrującą współpracę Muzeum ze szkołami, pt. „Muzeum Archeologiczne dla szkolnictwa w latach 1953—1965”. Współdziałało z Powiatowym Domem Kultury w Wągrowcu w urzędzeniu wystawy, pt. „Prasłowiański gród w Smuszewie”. W drugiej połowie roku poddano generalnej renowacji wystawę objazdową, pt. „Wielkopolska przed dziesięcioma wiekami w świetle źródeł archeologicznych”. Muzeum sprawuje pieczę nad wystawą, pt. „Grody słowiańskie w Meklemburgii”. Polega ona na ustalaniu harmonogramu wyjazdów oraz instalowaniu i likwidowaniu jej w poszczególnych miejscowościach. W 1966 r. wystawa ta odwiedziła Zieloną Górę, Gorzów, Jelenią Górę i Tomaszów Mazowiecki przy ogólnej frekwencji 16 589 osób. Wystawa reklamowana była specjalnym plakatem. Ekspozycja naszego Muzeum w NRD, pt. „Początki miast polskich w świetle badań archeologicznych” odwiedziła Berlin, Poczdam, Halberstadt, Stendal i Lipsk.

Poniższe zestawienie ilustruje frekwencję na wystawach muzealnych:

Wystawa stała Muzeum	14 126 osób
Wystawa Oddziału w Gnieźnie	23 100 osób
Wystawa i rezerwat w Gieczu	8 521 osób
Wystawa objazdowa, pt. „Grody słowiańskie w Meklemburgii”	16 589 osób
Wystawki okolicznościowe i inne Muzeum	6 120 osób
Razem	68 456 osób

Obok wystaw, stanowiących niewątpliwie bardzo ważną i atrakcyjną formę popularyzacji archeologii, duże znaczenie miały prowadzone licznie wykłady i prelekcje bogato ilustrowane zabytkami i przezroczami, pokazy filmowe i inne rodzaje spotkań. Ta forma pracy pozwalała na bardzo szeroki zasięg oddziaływania. Objęto nią całe województwo poznańskie a częściowo także sąsiednie województwa (bydgoskie, łódzkie, katowickie i wrocławskie). Ogółem wygłoszono 235 prelekcji dla 10 184 słuchaczy, a 350

widzów obejrzało filmy archeologiczne. Dla młodzieży szkolnej urządzano obok wykładów wycieczki na stanowiska archeologiczne, konkursy o tematyce milenijnej, wieczornice itp. Szczególny udział w tej akcji brały szkolne kółka zainteresowań. Owocnie przebiegała również współpraca z nauczycielami. Urządzano wystawy i prelekcje w Związku Nauczycielstwa Polskiego, na konferencjach nauczycielskich oraz w ośrodkach metodycznych.

W ciągu całego roku współpracowano ściśle z Polskim Towarzystwem Archeologicznym. Wspólnie z poznańskim oddziałem PTA zorganizowano szereg imprez z okazji „Tygodnia archeologii”. Urządzono dwie wystawki, pt. „Polska ma więcej niż 1000 lat” w witrynie księgarni oraz „Archeologia w oczach dziecka” w oknie wystawowym Międzynarodowego Klubu Prasy i Książki. Wygłoszono 6 prelekcji (doc. B. Kostrzewski, dr S. Jasnosz, mgr E. Naumowiczówna i mgr Z. Pawłowska). Impreza w Domu Kultury, pt. „Spotkanie z Tysiącleciem” obejmowała obok prelekcji doc. B. Kostrzewskiego pokaz filmów archeologicznych. Dla członków PTA zorganizowano wycieczkę do pałacu Górków.

Kontynuowano współpracę Muzeum z PTTK. Brało udział w pracach Okręgowej Komisji Krajoznawczej i Ochrony Zabytków, uczestniczono także w zebraniach poświęconych sprawom krajoznawstwa i turystyki szkolnej. Opracowano szlaki turystyczne z uwzględnieniem obiektów archeologicznych.

Nawiązano współpracę z bardzo aktywnie pracującymi w bieżącym roku towarzystwami regionalnymi. Dyrektor, doc. B. Kostrzewski prowadził wykłady w Studium Regionalnym, zorganizowanym przez PTPN dla powiatów krotoszyńskiego, jarocińskiego i śremskiego. Ponadto wygłoszono 7 pogadanek archeologicznych dla działaczy regionalnych i pracowników kulturalno-oświatowych powiatowych i miejskich Rad Narodowych oraz na sesji regionalnej w Sieradzu, w woj. łódzkim. Na uroczystości zorganizowanej w Słupcy z okazji 700-lecia miasta wygłoszono referat poświęcony badaniom archeologicznym w powiecie słupeckim. Z prelekcjami docierano do powiatowych domów kultury i bibliotek oraz na licznie organizowane imprezy z okazji Kongresu Kultury Polskiej.

Obchody tysiąclecia państwa polskiego sprzyjały nawiązaniu kontaktów z zakładami pracy (m. in. Zakłady „H. Cegielski” i „Pomet”), gdzie również urządzano wystawki okolicznościowe oraz wygłaszano referaty.

Propagowaniu wiedzy archeologicznej i akcji ochrony zabytków służyły również artykuły prasowe oraz audycje radiowe i telewizyjne. Na łamach „Gazety Poznańskiej” ukazał się cykl artykułów dotyczących genezy i powstania państwa polskiego, a mianowicie: dr. S. Jasnosza, „Od Prasłowian do Słowian”, dr. T. Malinowskiego, „O prasłowiańskich mieszkańcach Wielkopolski” i mgr E. Kihl-Byczkowej, „Początki państwa polskiego”. W roku sprawozdawczym odbyły się 24 audycje radiowe i telewizyjne. Telewizja Poznańska nadała m. in. cykl audycji, pt. „Echo tysiąclecia”. Działem kierowała mgr Z. Pawłowska.

DZIAŁ ADMINISTRACYJNO-GOSPODARCZY

W sierpniu 1966 r. zgodnie z rozporządzeniem Rady Ministrów i zarządzeniem ministra Kultury i Sztuki główny inspektor, B. Kubiak mianowany został wicedyrektorem Muzeum.

Rada Zakładowa pracowała w niezmiennym składzie. Przy jej udziale podejmowano decyzje dotyczące spraw personalnych i ważniejszych problemów Muzeum.

Personel Muzeum uległ w roku sprawozdawczym znacznemu powiększeniu. Przeciętna liczba pracowników pełnozatrudnionych w 1966 roku wynosiła 67 osób (wraz z oddziałami w Gnieźnie i Gieczu), w tym 46 działalności podstawowej, 8 administracji i 13 pracowników obsługi. Odeszli z Muzeum: Maria Kaletówna — starsza księgowa, Teresa Walusiakowa, Maria Rut-Marcinkowska i Tadeusz Wereszko — laboranci muzealni, mgr Krzysztof Jarczyński — pracownik Muzeum w Gnieźnie oraz Ignacy Olejniczak — kierownik Rezerwatu w Gieczu. Przyjęci zostali natomiast następujący: mgr Maria Kostrzewska —

starsza asystentka, Bogdan Marcinkowski — młodszy asystent, mgr Małgorzata Kasprzykowa, Lidia Łytkówna, Jolanta Mackiewiczówna — praktykantki, Ewa Krakowska — technik, Barbara Paszkowska — technik fotograficzny, Mieczysław Rurek — komendant straży, Leon Chojnacki, Mieczysław Kowalczyk, Narcyz Limanowski i Edmund Szczubliński — strażnicy oraz Janina Jezierska, Walentyna Kowalska, Gertruda Krzyżaniakowa, Marta Piotrowska, Marianna Plewińska, Wiesław Rzepka i Bronisława Zientarska — pomocnicy.

Pod koniec roku sprawozdawczego wprowadzono nową siatkę płac. Dzięki temu wszyscy pracownicy otrzymali podwyżki uposażenia.

Prace związane z odbudową pałacu Górków posunęły się naprzód. Kosztem 4 350 000 zł wykonano szereg robót wykończeniowych: tynkarskich, kamiennarskich, blacharskich, stolarskich, posadzkarskich, ślusarsko-kowalskich, witrażowych, szklarskich, malarskich, kanalizacyjnych i elektrycznych. Dokonano dalszych zakupów urządzeń i aparatury do pracowni muzealnych.